

Paweł Brezdeń
Waldemar Spallek
Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego
Uniwersytet Wrocławski

Zróżnicowanie przestrzenne sieci bankowej w woj. dolnośląskim

Banki, jako pośrednie narzędzie wykorzystywane w operacjach aktywizujących i restrukturyzujących w ramach polityki regionalnej, odgrywają ważną rolę w tworzeniu środowiska sprzyjającego przedsiębiorczości. Spełniają funkcję koncentracji kapitału i transformacji pieniądza w czasie oraz realizują rozliczenia finansowe (Dobosiewicz 2007).

Z punktu widzenia rynków regionalnego i lokalnego wysoka dostępność różnorodnych produktów bankowych, poprzez znacznie rozbudowane kanały ich dystrybucji, tworzy korzystne uwarunkowania w zakresie otoczenia biznesu. Może ona przyczyniać się do zwiększania atrakcyjności inwestycyjnej obszarów, a przez to skutkować ich bardziej dynamicznym rozwojem gospodarczym.

Banki stanowią podstawowy element systemu bankowego danej gospodarki, obok nadzoru bankowego, banku centralnego i prawa bankowego. Polski system bankowy składa się obecnie z banków dwóch podstawowych typów: komercyjnych i spółdzielczych. Podstawowym celem banków komercyjnych jest osiągnięcie maksymalnego zysku, który zapewnia wzrost siły konkurencyjnej, rozbudowę sieci placówek oraz zwiększenie bezpieczeństwa operacji. Zgodnie z obowiązującym prawem polskie banki komercyjne są samodzielnymi przedsiębiorstwami, prowadzącymi własną politykę w zakresie podstawowych operacji. Same ustalają założenia polityki depozytowo-kredytowej. Podlegają licencjonowaniu i nadzorowi bankowemu (Jaworski, Krzyżkiewicz, Kosiński 2003, Dobosiewicz, Marton-Gadoś 2008).

Podstawowym celem banków spółdzielczych jest zapewnienie właścicielom (spółdzielcom) dostępu do podstawowych produktów bankowych, właściwej obsługi, a w szczególności dostępu do korzystnych kredytów (Dobosiewicz 2007). Odgrywają one szczególną rolę na obszarach wiejskich i w małych miastach, przyczyniając się do zwiększania dostępności podstawowych usług bankowych. W przypadku tych instytucji zastosowanie mają nie tylko przepisy prawa bankowego, ale także spółdzielczego.

Obok wymienionych wyżej dwóch podstawowych typów banków, na rynku funkcjonują także instytucje oferujące produkty bankowe, niebędące bankami. Nie podlegają one procedurom licencjonowania i nadzorowi bankowemu. Są to tzw. parabanki, których przykładem w Polsce są np. Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo-Kredytowe (SKOK). Z jednej strony spełniają one funkcje banków, z drugiej zaś pośredniczą między bankami a drobnymi kredytobiorcami.

SKOK to grupa osób połączonych wspólną więzią poprzez miejsce pracy lub przynależność do tego samego stowarzyszenia społecznego bądź zawodowego, którzy wspólnie oszczędzają i pożyczają sobie pieniądze. SKOK-i są spółdzielniami działającymi na podstawie ustawy o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych¹ i ustawy Prawo spółdzielcze². Są

¹ Ustawa z dnia 14 grudnia 1995 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych, DzU 1996, Nr 1, poz. 2, z późn. zm.

² Ustawa z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze, DzU 1982, Nr 30, poz. 210, z późn. zm.

wspólnotą samopomocową działającą na rynku usług finansowym dla dobra swoich członków, nie dla zysku. Teoretycznie SKOK-i mogą obsługiwać tylko swoich członków, którzy wpłacili udział, jednak w praktyce coraz częściej wpłata jest tylko symboliczna i członkiem może zostać każdy (Dobosiewicz, Marton-Gadoś 2008). Spełniają one istotną rolę społeczną poprzez obsługę szczególnie tej części społeczeństwa, która bez możliwości korzystania ze spółdzielczych kas byłaby pomijana w dostępie do pewnych usług finansowych, zwłaszcza kredytów.

W niniejszym opracowaniu zaprezentowano przestrzenne zróżnicowanie sieci bankowej. Za elementy tej sieci uznano placówki sprzedaży produktów bankowych, które zostały wskazane na stronach internetowych banków komercyjnych i spółdzielczych. Z uwagi na istotny wpływ na zwiększenie przestrzennej dostępności usług bankowych, do sieci bankowej włączono także instytucje parabankowe – SKOK-i.

Bankomaty są kolejnym ważnym elementem zwiększającym dostępność usług bankowych, a szczególnie usprawniającym i zwiększającym zakres operacji poza placówką bankową. Stąd w artykule zostały także ujęte analizy przestrzenne dotyczące sieci bankomatowej. Badanie prawidłowości przestrzennych rozmieszczenia sieci bankowej w ujęciu regionalnym wymagało analizy procesów, jakim ulegał polski sektor bankowy w okresie transformacji gospodarki. Miały one wpływ na kształtowanie się sieci w poszczególnych regionach naszego kraju.

Badanie sieci bankowej w ujęciu czasowym jest utrudnione z uwagi na brak danych statystycznych o placówkach i bankomatach z poszczególnych lat. Większość banków nie prowadzi tego rodzaju statystyk lub ich nie udostępnia. Dlatego podstawowym źródłem informacji są strony internetowe banków, które zawierają dane o aktualnej sieci placówek i bankomatów. Dane zebrane na potrzeby tego opracowania dotyczą I kwartału 2008 r.

Przeobrażenia polskiego sektora bankowego pod wpływem transformacji gospodarczej

Do 1989 r. system bankowy w Polsce miał charakter jednoszczeblowy i stanowił element gospodarki centralnie planowanej (*System bankowy w Polsce...*, 2001). Nie miał także silnie rozbudowanej sieci kanałów dystrybucji produktów bankowych. Dominującą rolę w polskim systemie bankowym odgrywał Narodowy Bank Polski, łączący funkcje banku centralnego i banku komercyjnego. NBP był centralną instytucją emisyjną, kredytową, rozliczeniową i dewizową, kierującą polskim systemem bankowym według zaleceń władz państwowych. Pozostałe banki były również instrumentami gospodarki nakazowo-rozdziałowej państwa. Każdy z nich miał monopol na prowadzenie działalności bankowej w przydzielonych mu sektorach gospodarki, a konkurencja pomiędzy bankami była zakazana.

Pierwsze próby reformowania sektora bankowego i jego dopasowania do zasad gospodarki wolnorynkowej miały miejsce w 1982 r. w postaci ustawy o prawie bankowym³. Zezwalała ona na tworzenie nowych banków w formie spółek akcyjnych oraz na uniezależnienie się w pewnym stopniu polityki pieniężno-kredytowej NBP. Przełomowe znaczenie miały jednak regulacje prawne uchwalone pod koniec lat 80. XX w. Były to: ustawa Prawo bankowe⁴ oraz ustawa o Narodowym Banku Polskim⁵. Wprowadziły one dwustopniową strukturę systemu bankowego, co oznaczało pozbawienie NBP funkcji bankowości operacyjnej i nadanie mu funkcji publicznych. Działalność komercyjna została rozdzielona pomiędzy dziewięć banków wydzielonych ze struktur NBP (tzw. banki dziewiątki). Centrale banków zlokalizowano w miastach o największym potencjale gospodarczym, stymulując jednocześnie rozwój spo-

³ Ustawa z dnia 26 lutego 1982 r. Prawo bankowe, DzU z 1982, Nr 7, poz. 57, z późn. zm.

⁴ Ustawa z dnia 31 stycznia 1989 r. Prawo bankowe, DzU z 1989, Nr 4, poz. 21, z późn. zm.

⁵ Ustawa z dnia 31 stycznia 1989 r. o Narodowym Banku Polskim, DzU z 1989, Nr 4, poz. 22 z późn. zm.

łeczno-ekonomiczny regionów. W woj. dolnośląskim był to Bank Zachodni S.A. Banki komercyjne początkowo miały formę banków państwowych wyposażonych w kapitał przez NBP. W 1991 r. uległy przekształceniu w jednoosobowe spółki Skarbu Państwa.

Banki dziewiątki w krótkim okresie przekształciły się z banków wyspecjalizowanych w banki uniwersalne, oferujące klientom pełen wachlarz produktów i usług. Konkurencja zewnętrzna i rywalizacja w obrębie samej dziewiątki wymusiły zastosowanie nowoczesnych technologii, co przełożyło się na poprawę jakości obsługi klientów. Dodatkowo banki dziewiątki w szybkim tempie rozwinęły sieć swoich placówek w regionach.

W początkowym okresie transformacji gospodarczej kraju Narodowy Bank Polski przyjął liberalną polityką licencjonowania. Polegała ona na ułatwieniu dostępu do rynku usług bankowych nowym bankom w formie spółek akcyjnych poprzez niskie wymogi kapitałowe przy rozpoczynaniu działalności, małe wymagania wobec wykształcenia kadry zarządzającej i krótki horyzont czasowy planu działalności (Hajkiewicz-Górecka 1999).

W 1997 r. uchwalono nowy pakiet ustaw regulujących funkcjonowanie polskiego systemu bankowego. Należały do nich: ustawa o Narodowym Banku Polskim⁶ (formułująca cele NBP i powołująca Radę Polityki Pieniężnej) oraz ustawa Prawo bankowe⁷ (regulująca działalność banków o charakterze uniwersalnym). Te ustawy (z późniejszymi zmianami) są do dziś podstawą funkcjonowania systemu bankowego w Polsce.

Istotną regulacją z punktu widzenia rozwoju sieci bankowej miały również ustawy dotyczące banków spółdzielczych. W tym wypadku szczególną rolę odgrywa ustawa o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających z 2000 r.

Wszelkie przeobrażenia w sektorze bankowym w Polsce dokonały się na tle różnorodnych procesów ogólnogospodarczych, m.in. prywatyzacji, napływu kapitału zagranicznego, rozwoju przedsiębiorczości. Sektor bankowy z instytucji bierniej przekształcił się w instytucję aktywną, która obecnie w znaczący sposób uczestniczy w kreowaniu procesów gospodarczych (Czechowska 2003). Jednym z filarów polityki głębokich przemian sektora bankowego w Polsce był proces prywatyzacji. Stworzył on także warunki do napływu kapitału zagranicznego. Ten napływ do polskiego sektora bankowego odbywał się etapowo. Zagraniczne instytucje finansowe nie tylko uczestniczyły w procesach prywatyzacyjnych, ale także tworzyły nowe banki. Transformacja ustrojowa wymusiła zmiany ilościowe i jakościowe w polskim sektorze bankowym, powodując dynamiczny rozwój polskiej bankowości, szczególnie w zakresie rozszerzenia oferty produktów bankowych. Kapitał zagraniczny, stymulując modernizację polskiego sektora bankowego i przyspieszając jego prywatyzację, przyczynił się do wzrostu konkurencji na rynku usług bankowych (Wojewnik-Filipowska 2003); sprzyjał także rozbudowie sieci placówek bankowych.

Udział sektora bankowego w napływie bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski był zróżnicowany. Największy miał miejsce w 1999 r. (30,6%) oraz w 2001 r.; osiągnął 26,2% wielkości ogólnej napływu. W poszczególnych latach okresu 1993–2006 kształtował się w przedziale od 3,4% w 2003 r. do 17,1% w 1997 r. (opracowanie własne na podstawie: *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie...*, 2002, 2005, 2006). Rezultatem napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do sektora bankowego był wzrost znaczenia banków kontrolowanych przez kapitał zagraniczny. Ich udział w aktywach sektora bankowego wzrósł z kilku procent w latach 1993–1995 do blisko 70% w roku 2000.

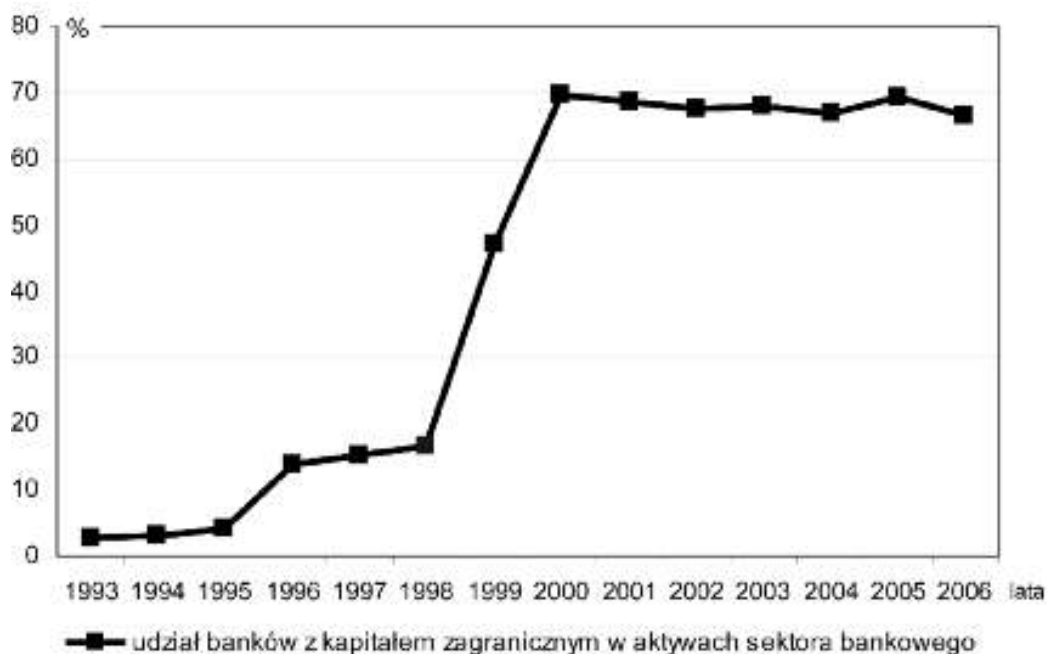
Po okresie intensywnego wzrostu w latach 1998–2000, związanego z dynamicznym napływem bezpośrednich inwestycji zagranicznych do sektora bankowego oraz ich uczestnictwem

⁶Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim, DzU z 1997, Nr 140, poz. 938, z późn. zm.

⁷Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe, DzU z 1997, Nr 140, poz. 939, z późn. zm.

w procesach prywatyzacji, udział banków kontrolowanych przez kapitał zagraniczny w aktywach sektora bankowego ustabilizował się na poziomie 69–67 % w latach 2000–2006 (ryc.1). Skutkiem napływu kapitału zagranicznego był także wzrost udziału banków z przewagą kapitału zagranicznego w poszczególnych pozycjach sektora bankowego: aktywach, kredytach, depozytach, czy funduszach podstawowych i uzupełniających (ryc. 2a i 2b). W każdej z wymienionych pozycji, w okresie 1993–2006 r., nastąpił wzrost udziału banków z kapitałem zagranicznym, przy zdecydowanie zmniejszającym się udziale banków z przewagą kapitału polskiego i przy ustabilizowanym udziale banków spółdzielczych.

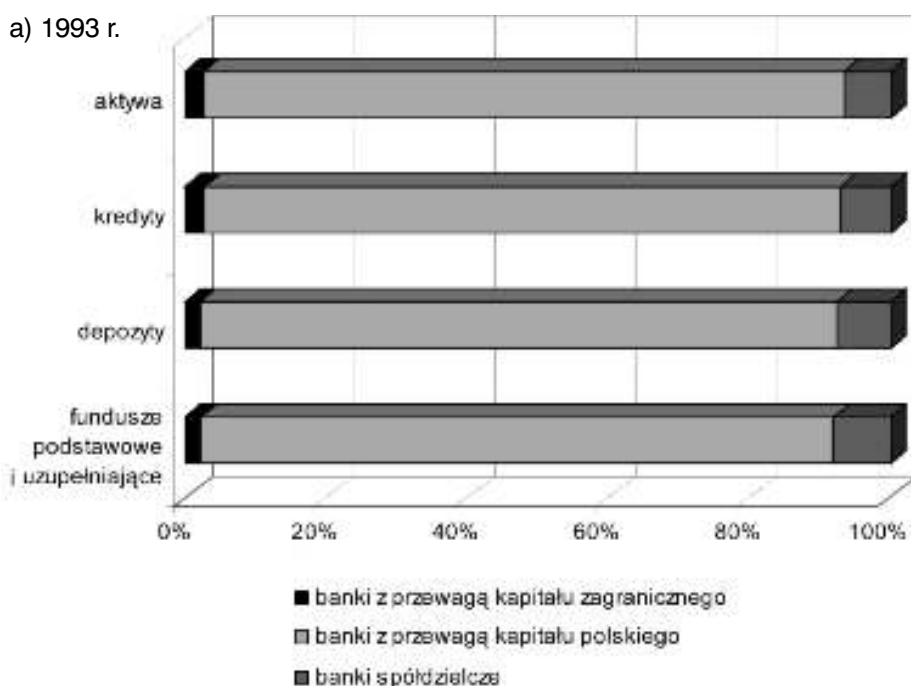
Ryc. 1. Banki kontrolowane przez kapitał zagraniczny w latach 1993–2006.

Źródło: opracowanie autorów.

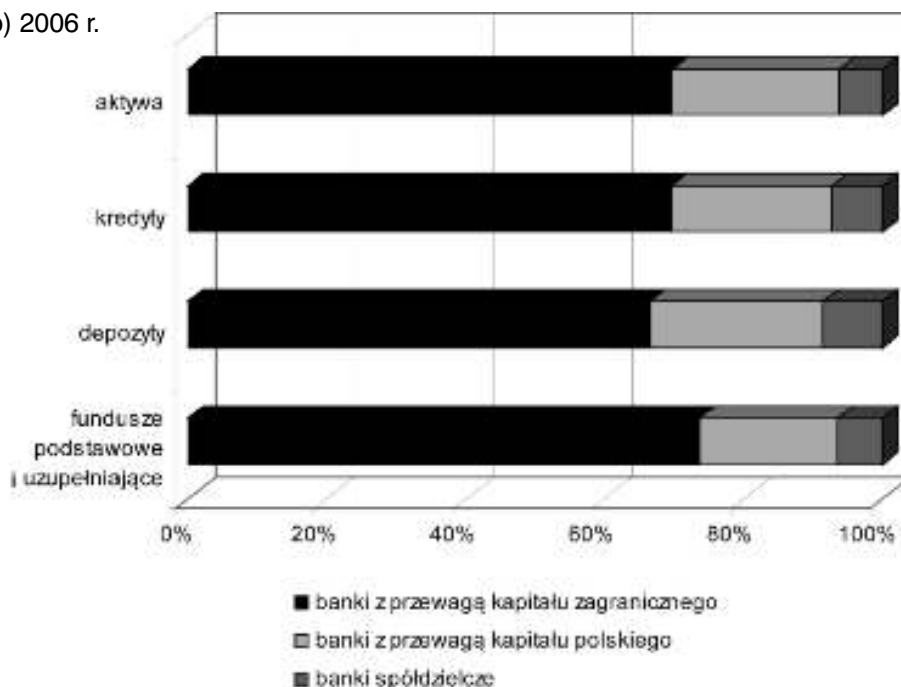
Ryc. 2. Udział grup banków w wybranych pozycjach sektora bankowego

a) 1993 r.

Ryc. 2. Udział grup banków w wybranych pozycjach sektora bankowego (dok.)

b) 2006 r.

Źródło: opracowanie autorów.

Sektor bankowy w okresie transformacji gospodarczej poddany został silnym procesom konsolidacyjnym. Głównymi czynnikami stymulującymi transakcje konsolidacyjne instytucji bankowych są procesy globalizacji, liberalizacji i deregulacji międzynarodowych rynków finansowych oraz postęp w dziedzinie technologii informatycznych (Pawłowska 2003b). Trendy gospodarcze zarysowujące się w ostatnich latach wskazują, że sektor finansowy (w tym również sektor bankowy) należy do najszybciej konsolidujących się dziedzin gospodarki, zarówno w państwach rozwiniętych, jak i rozwijających się.

W odniesieniu do polskiej sytuacji gospodarczej przyczyny fuzji i przejęć w sektorze bankowym można podzielić na wewnętrzne i zewnętrzne (Pawłowska 2003b). Wewnętrzne przyczyny konsolidacji wynikają z osiągniętego poziomu rozwoju polskiego systemu finansowego. Wśród nich uwypukla się niski i niewystarczający poziom funduszy własnych banków komercyjnych, który nie pozwala sprostać potrzebom finansowania polskiej gospodarki i konkurencji z bankami zagranicznymi. Ponadto uwidacznia się nadmierna liczba instytucji bankowych w stosunku do potrzeb rynku.

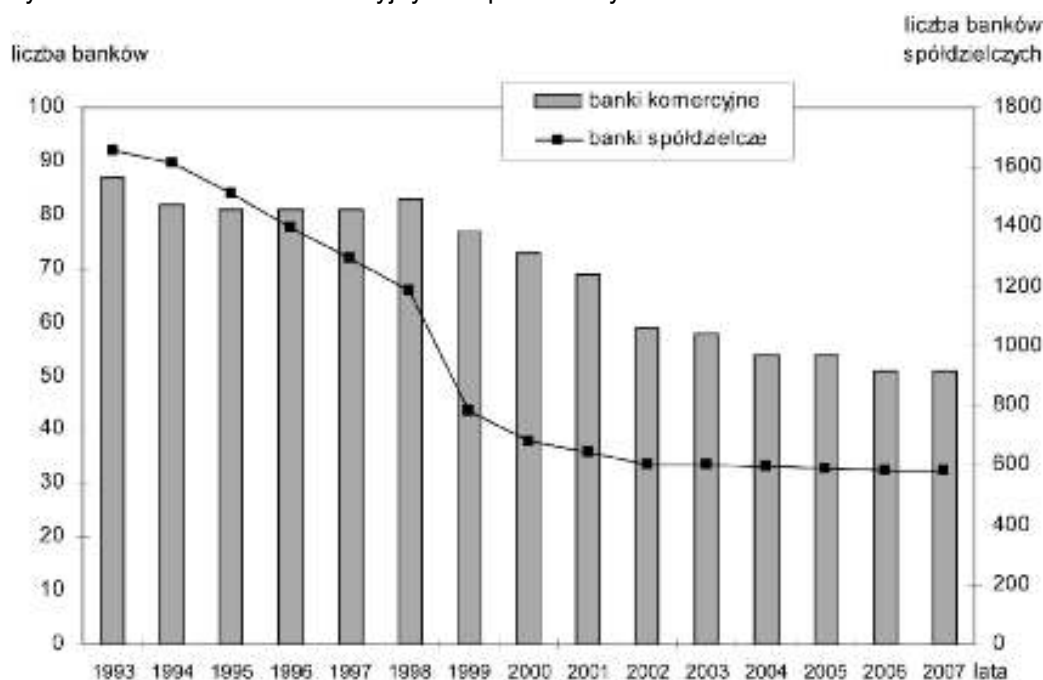
Czynniki zewnętrzne procesów konsolidacji pojawiają się na skutek wzrostu konkurencji na międzynarodowym rynku usług bankowych, doprowadzając do fuzji strategicznych. Wynikają one z połączenia dwóch (lub więcej) podmiotów krajowych należących do jednego inwestora zagranicznego lub konsolidacji jednostek dwóch różnych właścicieli, będącej następstwem ich połączenia za granicą.

Do połączeń pierwszego typu można zaliczyć m.in. fuzję Banku Zachodniego, wiodącej sieci bankowej w woj. dolnośląskim, z Wielkopolskim Bankiem Kredytowym, za sprawą wykupienia obu podmiotów przez Allied Irish Banks z Irlandii. Przykładem konsolidacji będącej następstwem decyzji podejmowanych poza granicami Polski może być fuzja Banku Polskiej Kasy Opieki S.A. z Bankiem Przemysłowo-Handlowym S.A., będąca skutkiem fuzji UniCredito Italiano z Grupą HypoVereinsbank.

Podstawową korzyścią wynikającą z procesów konsolidacyjnych jest wzrost efektywności i produktywności sektora bankowego (Pawłowska 2003a, 2003b). Fuzje i przejęcia w polskiej

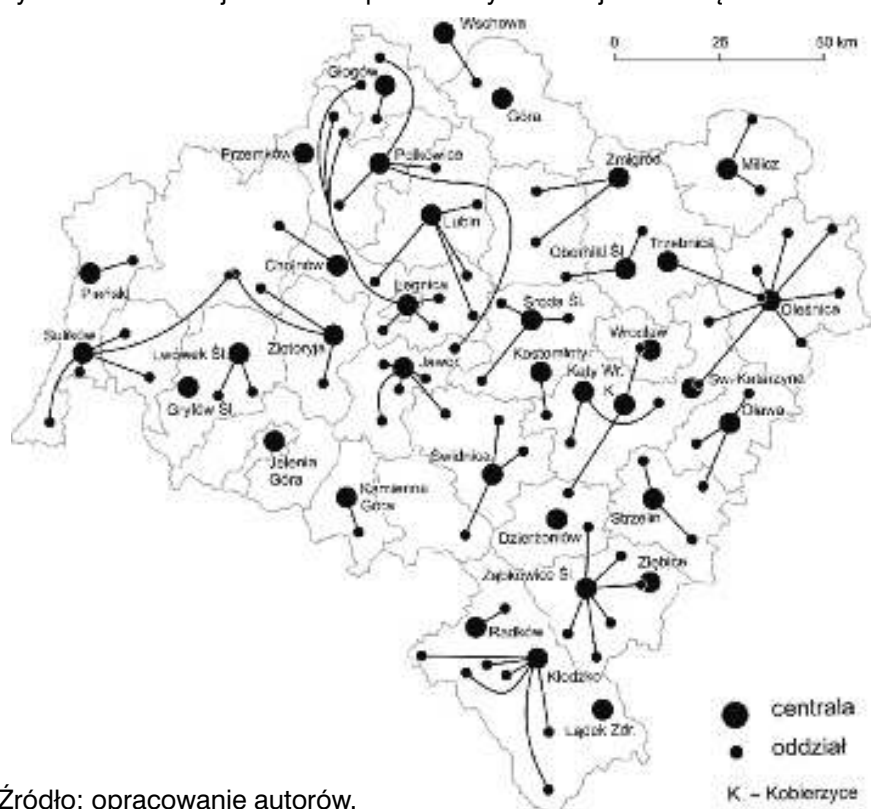
bankowości, a także procesy zrzeszania się banków spółdzielczych przyczyniły się do spadku liczby banków komercyjnych i spółdzielczych. W 1993 r. funkcjonowało w Polsce 87 banków, a w 2007 r. już tylko 51. Spadek liczby banków spółdzielczych był jeszcze większy. Ich liczba zmniejszyła się w omawianym okresie o ponad 60%, z 1653 w 1993 r. do 584 w 2007 r. (ryc. 3). Spadek liczby banków nie oznacza jednoczesnego spadku liczby placówek bankowych czy bankomatów.

Ryc. 3. Liczba banków komercyjnych i spółdzielczych w Polsce w latach 1993–2007

Źródło: opracowanie autorów.

Ryc. 4. Konsolidacja banków spółdzielczych w woj. dolnośląskim w latach 2000 i 2001

Źródło: opracowanie autorów.

Proces konsolidacji banków spółdzielczych odbywał się niejako na dwóch poziomach: na poziomie lokalnym, charakteryzującym się tworzeniem silniejszych struktur lokalnej bankowości spółdzielczej, poprzez przejmowanie mniejszych i słabszych ekonomicznie banków przez banki silniejsze, a na poziomie krajowym przez funkcjonowanie banków zrzeszonych w trzech bankach zrzeszających, czyli: Banku Polskiej Spółdzielczości S.A., Gospodarczym Banku Wielkopolskim S.A. (Spółdzielcza Grupa Bankowa) i Mazowieckim Banku Regionalnym S.A.

W woj. dolnośląskim proces konsolidacji banków spółdzielczych najintensywniej przebiegał w latach 2000 i 2001. Jego charakterystyczną cechą było łączenie się banków położonych na obszarze jednego powiatu lub powiatów sąsiadujących. Niektóre z nich stworzyły dość silnie rozbudowane sieci, jak np. banki spółdzielcze w Oleśnicy, Kłodzku czy Ząbkowicach Śląskich (ryc. 4).

W 1992 r. na polskim rynku usług finansowych pojawiły się również SKOK-i. Obserwując intensywny wzrost liczby ich placówek oraz liczby członków można stwierdzić, że stają się one coraz większą konkurencją dla banków komercyjnych i spółdzielczych. Tym samym są instytucjami zwiększającymi przestrzenną dostępność produktów bankowych.

Sieć bankowa w woj. dolnośląskim

Z punktu widzenia rozwijania szczególnie bankowości detalicznej i umacniania swojej pozycji na rynku, do najważniejszych składników zasobów rzeczowych, którymi dysponują banki, należą (Harasim 2004):

- sieć placówek,
- sieć bankomatów,
- systemy informatyczne umożliwiające rozwój nowoczesnych kanałów dystrybucji (bankowość elektroniczna) i pozwalające na reorganizację placówek oraz zmianę ich funkcji.

Wielkość sieci bankowej jest zróżnicowana i zależy przede wszystkim od wielkości banku. Silnie rozwinięte sieci banków mają pewne problemy z zarządzaniem; głównie dotyczy to strat wynikających z trudności w zapewnieniu właściwej kontroli. Jednocześnie duża liczba placówek przyciąga dodatkowych klientów, zapewniając dopływ tzw. taniego pieniądza. Rozbudowa sieci placówek bankowych oraz ich utrzymanie są bardzo kosztowe dla banków, jednak większość z nich uważa posiadanie dużej sieci za nieodzowne. Posiadanie rozbudowanej sieci placówek umożliwia pozyskiwanie taniego pieniądza z rachunków bieżących i lokat terminowych, niewątpliwie ułatwia też rozwój akcji kredytowej poprzez pozyskiwanie tą drogą klientów na kredyty dla ludności i sektora MSP (Dobosiewicz 2007).

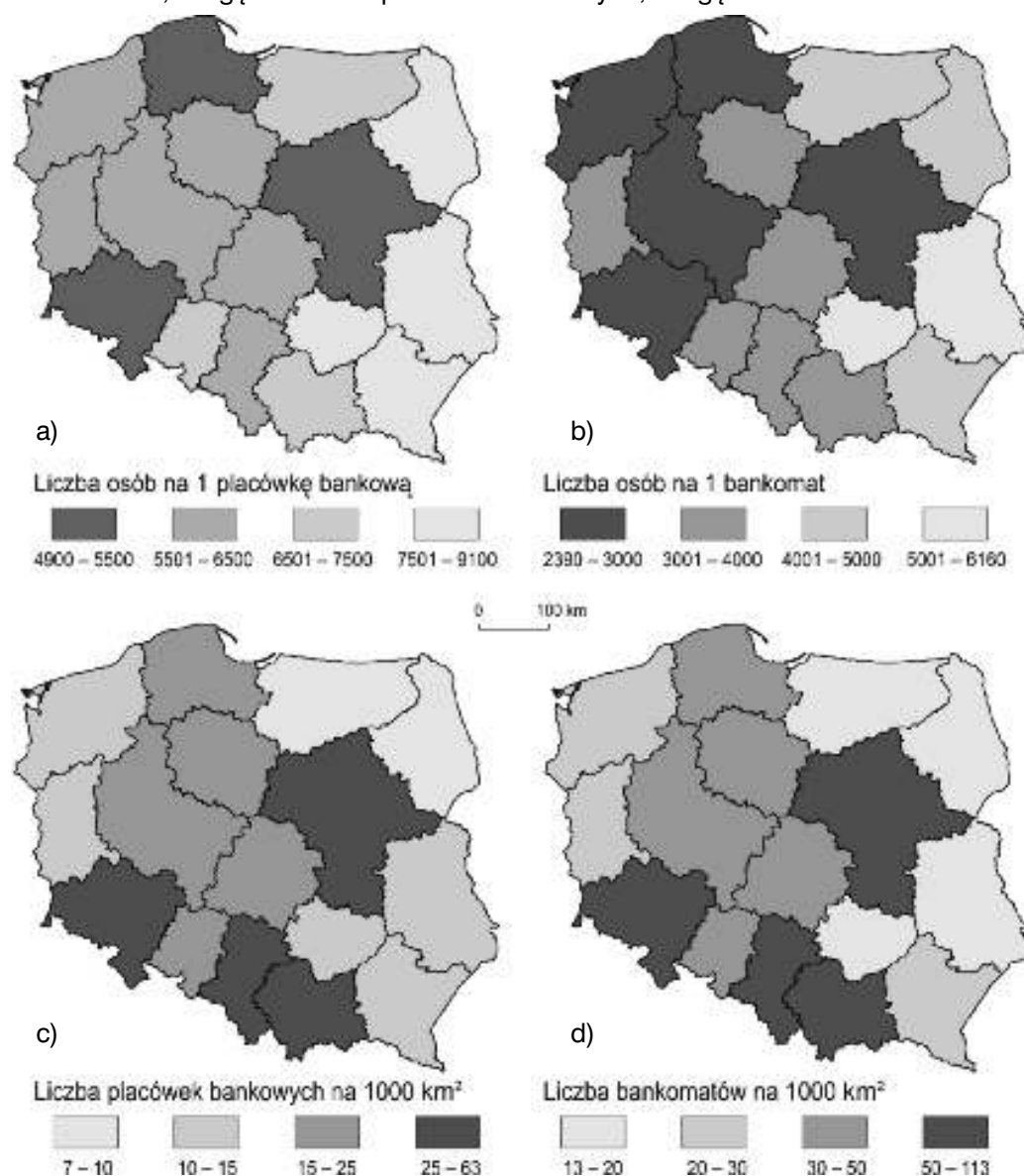
Z badań wynika, że mimo rozwoju bankowości elektronicznej wciąż co drugi klient najwyżej ceni sobie małą odległość od oddziału banku. To dlatego, że przez internet czy telefon nie wszystkie usługi bankowe dobrze „się sprzedają”. Bez silnie rozwiniętej sieci placówek bankowych nie da się na dużą skalę oferować klientom np. lokat terminowych, kont oszczędnościowych, szybkich kredytów gotówkowych („Gazeta Wyborcza”, 8.09.2008 r.).

Dynamiczny rozwój sieci placówek bankowych i bankomatów w Polsce w ostatnich latach wynika nie tylko z przyczyn wskazanych wyżej, ale także ze stosunkowo niskiej dostępności dotychczasowej sieci bankowej. Wskaźnik liczby oddziałów przypadających na 1 mln mieszkańców w Polsce (w 2004 r.) wynosił 122 i był zdecydowanie niższy niż w większości krajów Unii Europejskiej. Dla porównania, np. we Francji wynosił 424, we Włoszech 531, Niemczech 552, a w Hiszpanii aż 953 (Kozak 2005, Kwaśniak 2006). Również dostępność sieci bankowej, wyrażona wskaźnikiem liczby osób przypadających na 1 placówkę bankową, która w Polsce wyniosła 6083, jest kilkakrotnie niższa niż w krajach zachodnioeuropejskich. Do krajów o największej dostępności sieci placówek bankowych należy przede wszystkim

Hiszpania (1,2 tys. mieszkańców na 1 placówkę), Niemcy (1,6 tys.), Francja (2,17 tys.), Wielka Brytania i Szwecja (3,0 tys.) i Włochy (4,17 tys.) (Bielecki, Lepczyński 2000).

W woj. dolnośląskim w I kwartale 2008 r. swoje centrale miało 5 banków komercyjnych: Bank Zachodni WBK S.A., Lukas Bank S.A., Euro Bank S.A., Santander Consumer Bank S.A. oraz Dominet Bank S.A.; 27 banków spółdzielczych oraz 2 spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe. Województwo należy do regionów o najwyższej w Polsce dostępności i gęstości sieci placówek bankowych i bankomatów. Stanowiąc 6% powierzchni kraju i 7% jego ludności, woj. dolnośląskie skupiało na swoim obszarze 13% wszystkich placówek banków komercyjnych i 9% bankomatów. Pod względem wskaźnika dostępności (liczba osób przypadających na 1 placówkę bankową) z wynikiem 5184 osoby znalazło się na drugiej pozycji, po woj. mazowieckim, a przed woj. pomorskim. Również w przypadku liczby osób przypadających na 1 bankomat woj. dolnośląskie znalazło się na wysokiej, trzeciej pozycji, ustępując województwom mazowieckiemu i pomorskiemu, a wyprzedzając województwa wielkopolskie i zachodniopomorskie (ryc. 5a i 5b).

Ryc. 5. Sieć bankowa w Polsce w 2008 r.: a – dostępność sieci placówek bankowych, b – dostępność sieci bankomatów, c – gęstość sieci placówek bankowych, d – gęstość sieci bankomatów

Źródło: opracowanie autorów na podstawie stron internetowych banków (2008) i *Województwo dolnośląskie...*, 2007.

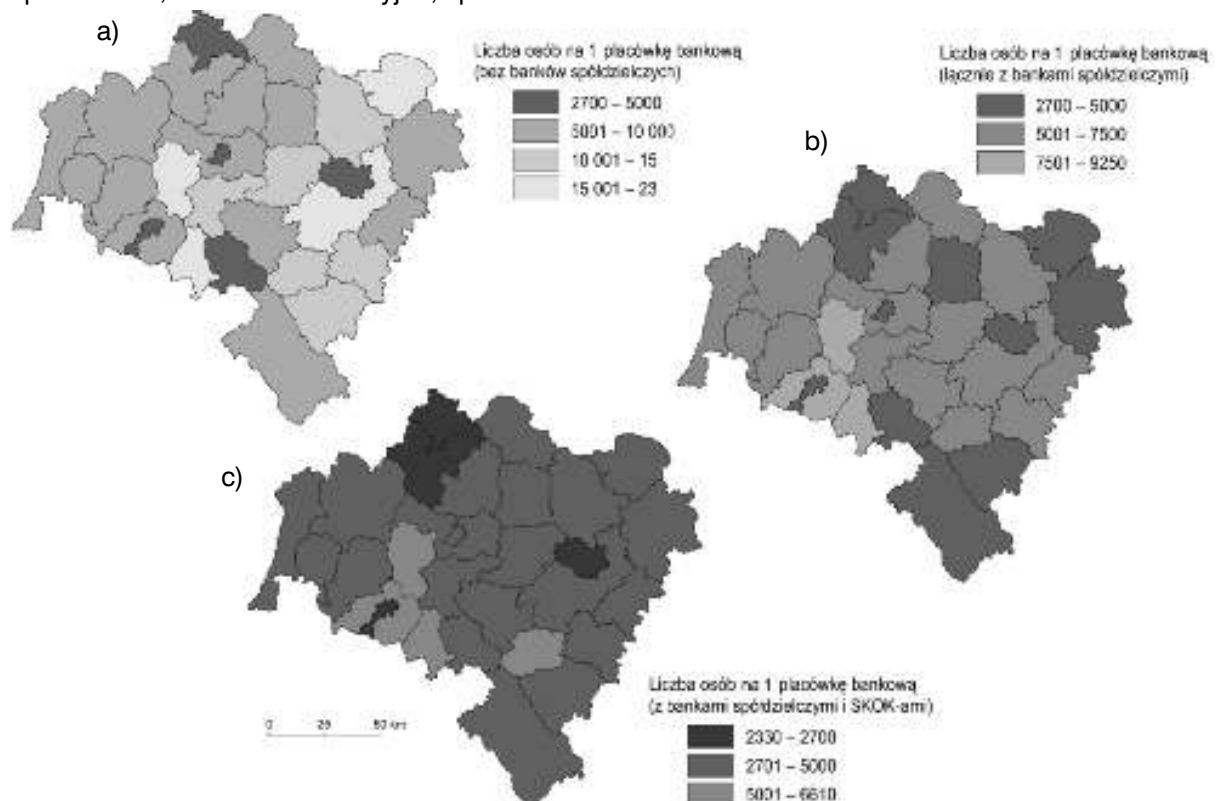
W odniesieniu do gęstości sieci placówek bankowych i bankomatów (liczba placówek bankowych na 1000 km² i liczba bankomatów na 1000 km²), region dolnośląski również uzyskał najkorzystniejsze wartości, obok województw: mazowieckiego, śląskiego i małopolskiego (ryc. 5c i 5d).

Na obszarze województwa w badanym okresie funkcjonowały sieci 37 banków komercyjnych, 2 zrzeszeń banków spółdzielczych (Banku Polskiej Spółdzielczości S.A. i Spółdzielczej Grupy Bankowej S.A.) i 14 instytucji parabankowych – SKOK-ów. Sieć bankową w regionie tworzyło: 584 placówki banków komercyjnych, 130 placówek banków spółdzielczych i 153 placówki SKOK. Łącznie sieć bankową i parabankową w województwie stanowiło 867 placówek. Jej uzupełniającym kanałem dystrybucji produktów bankowych była sieć bankomatów (1055).

W strukturze sieci bankowej i parabankowej województwa dominowały więc placówki banków komercyjnych, które tworzyły 68% sieci. Na uwagę zasługuje wyższy udział w strukturze placówek SKOK-ów (17% sieci) niż banków spółdzielczych (15%), co potwierdza rosnące znaczenie instytucji parabankowych w dostępności produktów bankowych.

Na obszarze województwa istnieją znaczne przestrzenne różnice w zakresie rozmieszczenia sieci placówek bankowych i bankomatów. Uwidaczniają się one szczególnie w przypadku sieci placówek banków komercyjnych. Najkorzystniejsze relacje dostępności sieci placówek banków komercyjnych są charakterystyczne dla miast na prawach powiatu: Wrocławia, Legnicy, Jeleniej Góry oraz powiatów wałbrzyskiego i głogowskiego. Wysoką dostępnością charakteryzują się także powiaty położone wzdłuż granicy z Niemcami, w części północnej województwa (polkowicki, lubiński, legnicki, wołowski i górowski), w części wschodniej (oleśnicki i oławski), a także powiaty świdnicki i kłodzki. Najniższą dostępność wykazywały powiaty: złotoryjski, kamiennogórski, wrocławski i milicki. Są to powiaty związane z funkcjami rolniczymi lub charakteryzujące się występowaniem określonych problemów gospodarczych dotyczących restrukturyzacji przemysłu (np. włókienniczego w pow. kamiennogórskim) (ryc. 6a).

Ryc. 6. Dostępność sieci bankowej w woj. dolnośląskim: a – banki komercyjne, b – banki komercyjne i spółdzielcze, c – banki komercyjne, spółdzielcze i SKOK-i

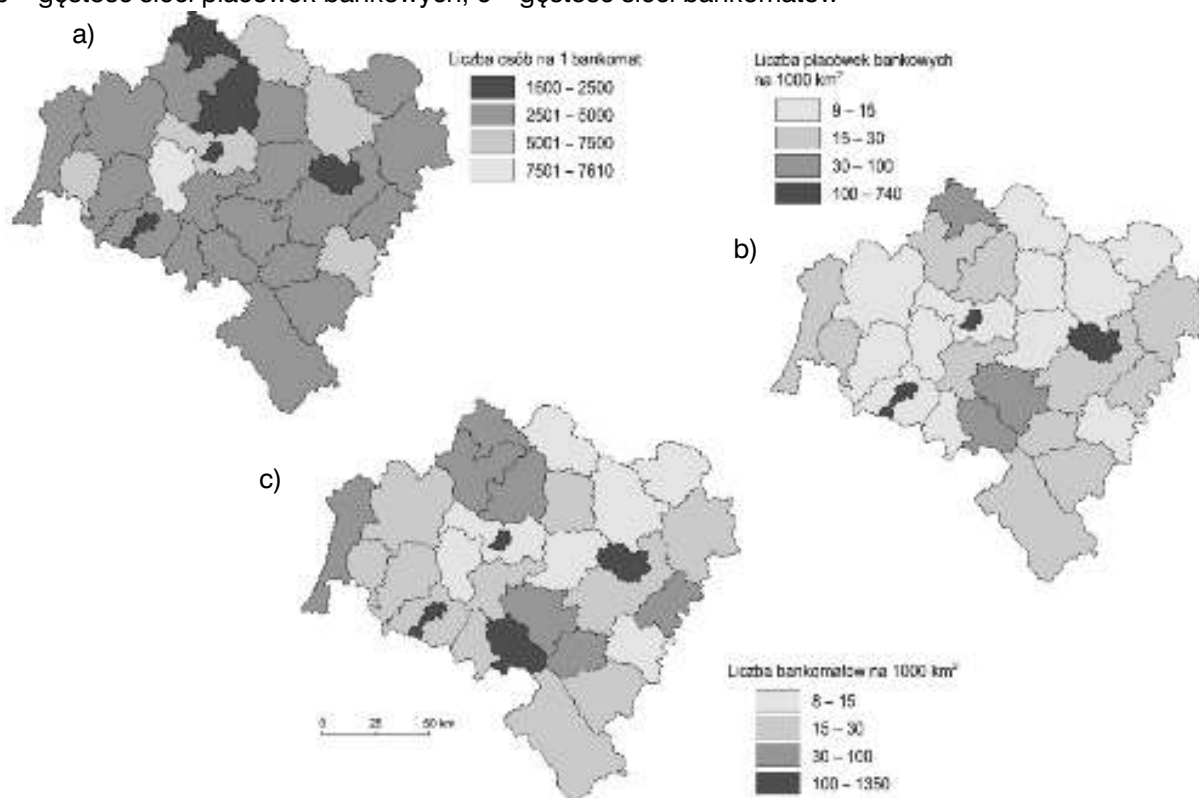

Źródło: opracowanie autorów na podstawie stron internetowych banków (2008) i *Województwo dolnośląskie...*, 2007.

Banki spółdzielcze, a także SKOK-i, w znacznym stopniu nie tylko zwiększają poziom dostępności produktów bankowych, ale także zmniejszają dysproporcje w przestrzennym zróżnicowaniu dostępności produktów bankowych w regionie (ryc. 6b i 6c). Ten efekt jest szczególnie dobrze widoczny w powiatach: milickim, wołowskim, ząbkowickim i polkowickim, które przesuwają się z klas najniższych wartości wskaźnika dostępności do klas najwyższych. Na ostatniej mapie na ryc. 6c widać z kolei wyrównanie wskaźnika dostępności prawie w całym województwie – zdecydowana większość powiatów należy do dwóch najwyższych klas wartości wskaźnika dostępności. Wyjątek stanowią trzy powiaty – złotoryjski, kamiennogórski i dzierzoniowski – mające duże problemy społeczno-gospodarcze i wynikający z tego duży poziom bezrobocia strukturalnego, oraz pow. jeleniogórski, którego centrum zajmuje powiat miejski – Jelenia Góra, skupiający większość placówek usługowych regionu, w tym placówek bankowych.

Podobne prawidłowości przestrzenne są charakterystyczne dla dostępności bankomatów, choć zróżnicowanie przestrzenne w tym w przypadku jest nieco większe niż w przypadku sieci placówek banków komercyjnych, spółdzielczych i SKOK-ów. Jest to wynikiem m.in. braku bankomatów należących do SKOK-ów. Istotną rolę pełnią tu bankomaty banków spółdzielczych, które zmniejszają dysproporcje między powiatami. Zlokalizowane są one często także na obszarach wiejskich (ryc. 7a).

Ryc. 7. Dostępność i gęstość sieci bankowej w woj. dolnośląskim: a – dostępność sieci bankomatów, b – gęstość sieci placówek bankowych, c – gęstość sieci bankomatów

Źródło: opracowanie autorów na podstawie stron internetowych banków (2008) i *Województwo dolnośląskie...*, 2007.

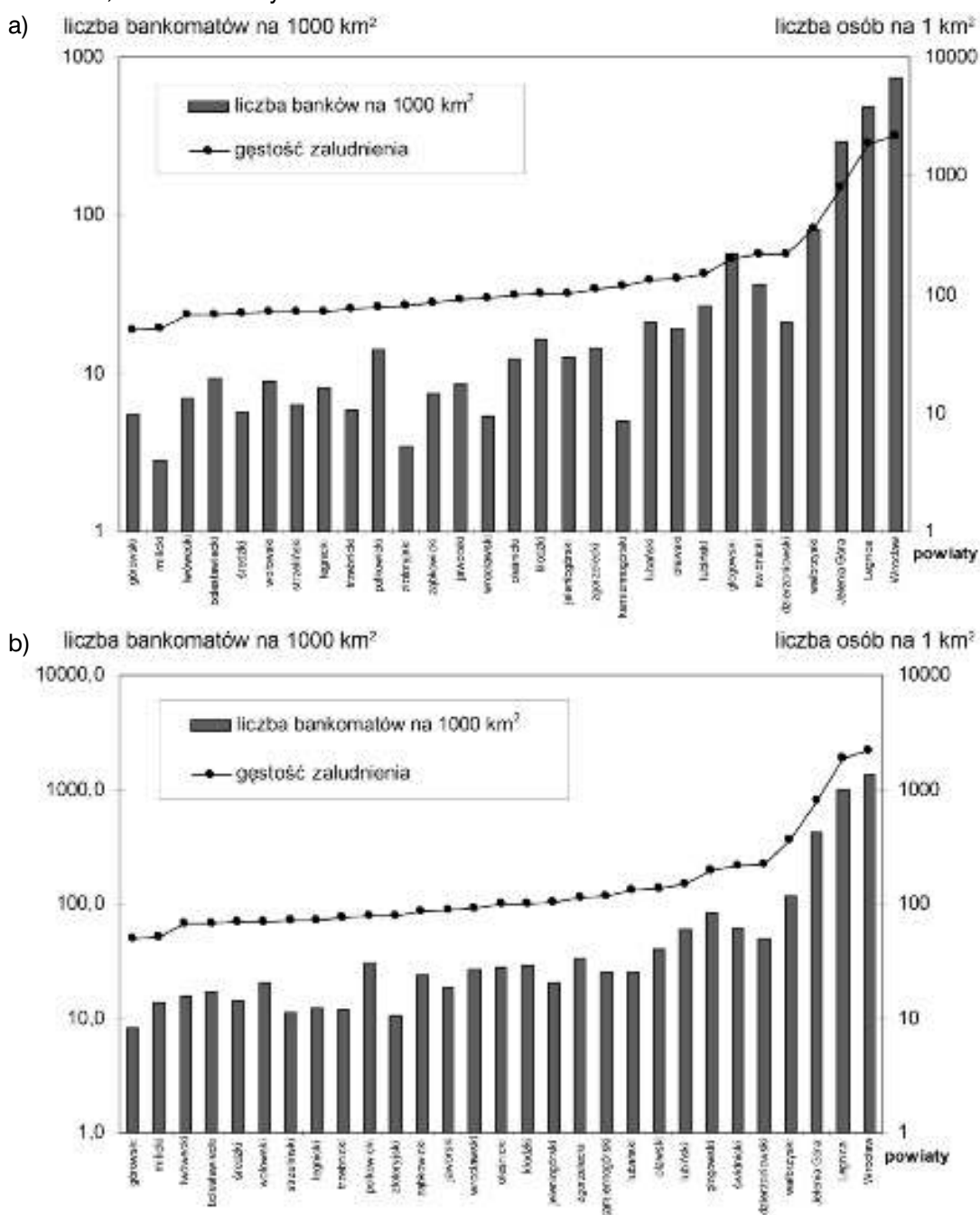
Większe przestrzenne zróżnicowanie jest charakterystyczne dla gęstości sieci bankowej, wyrażonej liczbą placówek banków komercyjnych, spółdzielczych i SKOK-ów na 1000 km². Największa gęstość jest w miastach na prawach powiatu: Wrocławiu, Legnicy i Jeleniej Górze, nieco niższa w powiatach o dużym poziomie urbanizacji: świdnickim, wałbrzyskim i głogowskim. Najniższa gęstość sieci bankowej występuje w powiatach leżących w pasie

ciągającym się z południowego zachodu województwa na północny wschód (ryc. 7b). Są to obszary najslabiej rozwinięte gospodarczo, przeżywające problemy związane z restrukturyzacją lokalnych gospodarek (powiaty w zachodniej części województwa) lub o przeważających funkcjach rolniczych (na zachód i północ od Wrocławia i pow. strzeliński).

W przypadku gęstości sieci bankomatowej prawidłowości przestrzenne są podobne, mniejsza jest jednak liczba powiatów uzyskujących najniższe wartości tego parametru. Są to powiaty: złotoryjski, legnicki, średzki, górowski, trzebnicki, milicki i strzeliński (ryc. 7c).

Istnieje silna zależność pomiędzy gęstością zaludnienia a gęstością sieci bankowej oraz bankomatowej. Im wyższa gęstość zaludnienia, tym gęstość sieci bankowej i bankomatowej wzrasta (ryc. 8a i 8b). Na uwagę zasługują tu powiaty głogowski, świdnicki i dzierzoniowski.

Ryc. 8. Gęstość sieci bankowej a gęstość zaludnienia w powiatach woj. dolnośląskiego:
a – banki, b – bankomaty

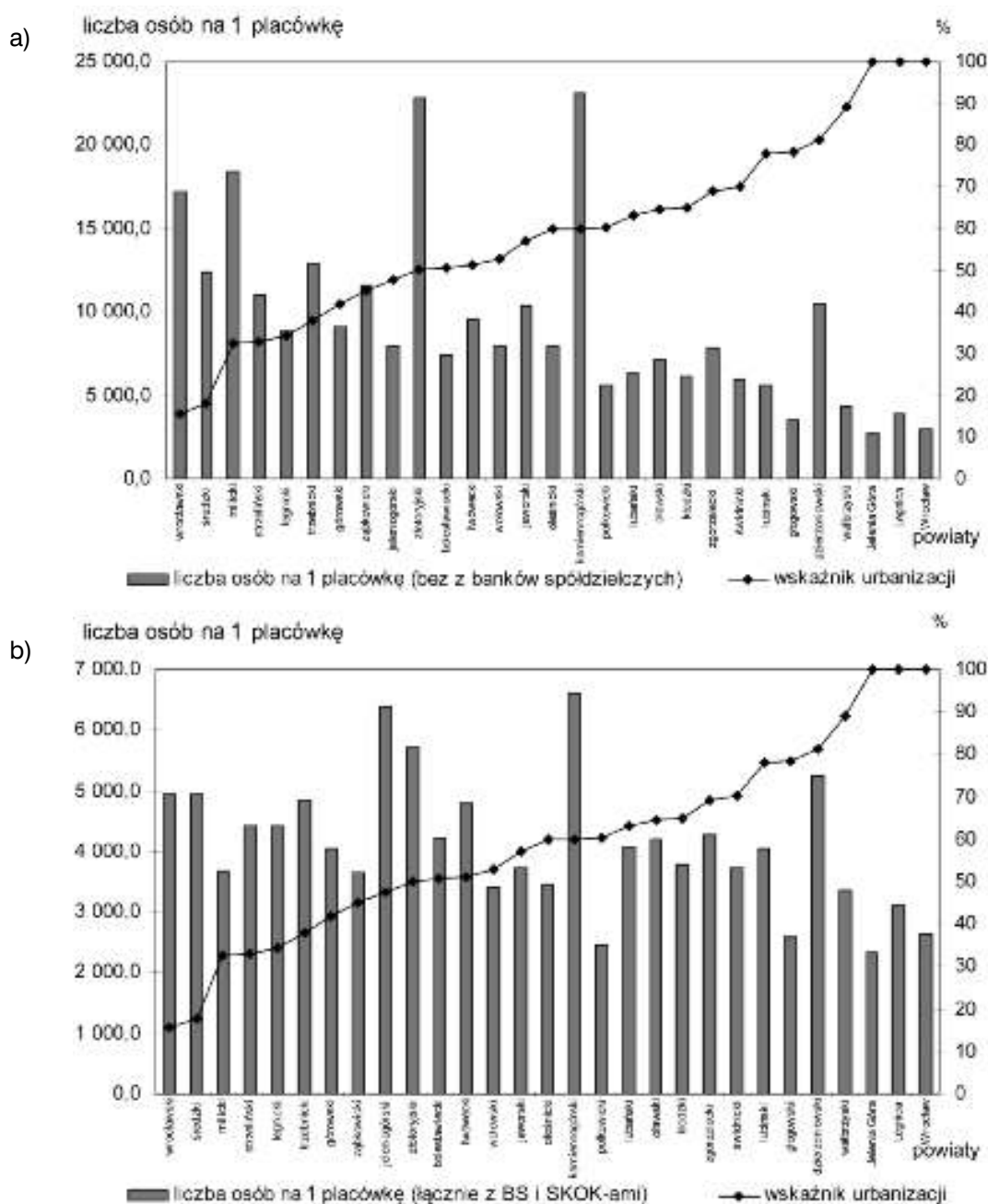

Źródło: opracowanie autorów na podstawie stron internetowych banków (2008) i *Województwo dolnośląskie...*, 2007.

W wypadku tego pierwszego obserwujemy wyższą gęstość sieci bankowej niż gęstość zaludnienia w stosunku do dwóch pozostałych powiatów. Wynika to z sytuacji gospodarczej wymienionych mikrorynków. Pow. głogowski charakteryzuje się korzystną sytuacją gospodarczą związaną z obecnością licznych podmiotów kooperujących z KGHM, natomiast powiaty świdnicki i dzierzoniowski przechodzą proces restrukturyzacji swoich lokalnych gospodarek, których rozwój związany był dotychczas głównie z przemysłem maszynowym, metalowym i włókienniczym.

Podobna silna zależność uwidacznia się w przypadku dostępności sieci bankowej i poziomu urbanizacji. Im wyższy poziom urbanizacji, tym dostępność sieci bankowej większa, czyli zmniejsza się liczba osób przypadających na placówkę bankową. Wskazane zależności uwidaczniają się szczególnie w odniesieniu do sieci banków komercyjnych, które zdecydowanie częściej występują w miastach niż na obszarach wiejskich (ryc. 9a).

Ryc. 9. Dostępność sieci bankowej a poziom urbanizacji w powiatach woj. dolnośląskiego: a – banki komercyjne, b – banki komercyjne, spółdzielcze i SKOK-i

Źródło: opracowanie autorów na podstawie stron internetowych banków (2008) i *Województwo dolnośląskie...*, 2007.

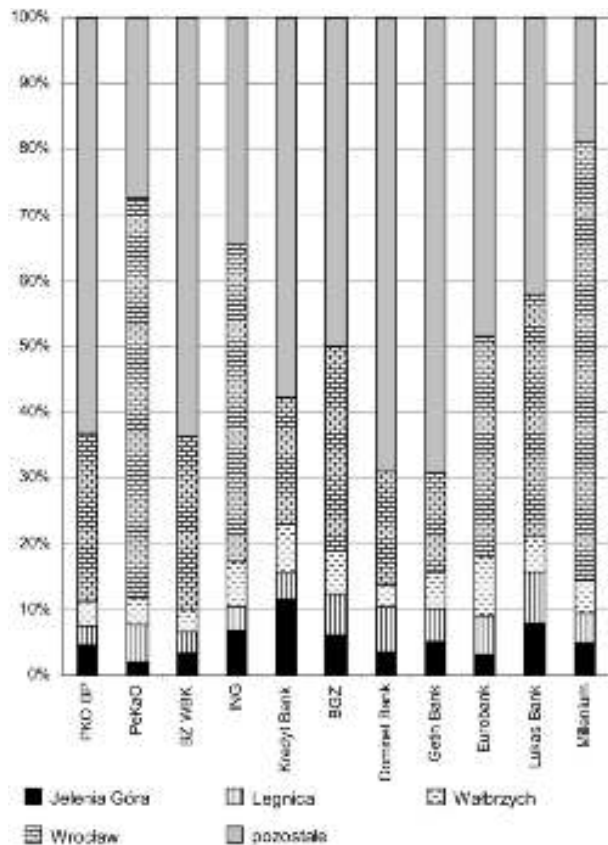
Banki spółdzielcze i SKOK-i tylko w niewielkim stopniu wpływają na tę prawidłowość (ryc. 9b). Pewne modyfikacje wskazanych prawidłowości mogą wynikać z problemów gospodarczych lokalnych gospodarek. Mogą one determinować stopień rozwoju sieci bankowej na obszarach takich powiatów, jak dzierzoniowski czy kamiennogórski.

Najsilniej rozbudowane sieci placówek wykształciły w województwie banki PKO BP i BZ WBK. Placówki PKO BP stanowią 19,6% ogółu placówek bankowych, a BZ WBK – 17,0%. Łącznie placówki obu banków to więcej niż połowa sieci placówek banków komercyjnych w regionie. Sieci obu banków mają bardzo podobny układ przestrzenny, co wskazuje na silną konkurencję pomiędzy nimi.

Wskazane banki zdominowały także sieć bankomatową województwa: do PKO BP należy 23% bankomatów, a do BZ WBK – 18,6%. Istotne znaczenie w sieci bankomatowej województwa mają także bankomaty banków spółdzielczych, które stanowią trzecią siłę, z udziałem 11,4% w ogólnej liczbie tych urządzeń w regionie.

Na uwagę zasługuje zróżnicowanie struktury najsilniej rozwiniętych sieci bankowych w układzie głównych miast regionu (ryc. 10). Dominującą rolę w regionie odgrywa oczywiście stolica województwa, Wrocław, jedno z największych miast Polski, skupiający znaczną część placówek i bankomatów regionu. Sieci banków, skupione przede wszystkim we Wrocławiu i głównych ośrodkach miejskich województwa, są charakterystyczne dla PeKaO S.A., ING S.A. oraz Millenium S.A. Podobną strukturę obsługi regionu ma Euro Bank S.A. z centralą we Wrocławiu. Odmienne sieci mają banki: PKO BP, BZ WBK i Getin Bank S.A., które stanowią podstawę obsługi rynków lokalnych woj. dolnośląskiego.

Ryc. 10. Zróżnicowanie struktury najsilniej rozwiniętych sieci bankowych w woj. dolnośląskim w układzie głównych miast regionu

Źródło: opracowanie autorów na podstawie stron internetowych banków (2008) i *Województwo dolnośląskie...*, 2007.

Podsumowanie

Sieć bankowa woj. dolnośląskiego charakteryzuje się znacznym przestrzennym zróźnicowaniem. Świadczą o tym wskaźniki dostępności i gęstości sieci bankowej, których wartości dla poszczególnych powiatów przyjmują skrajne wielkości (ryc. 6 i 7). W wypadku wskaźnika dostępności, wyrażonego liczbą osób na 1 placówkę bankową, dysproporcje między powiatami zmniejszają banki spółdzielcze i SKOK-i (ryc. 6b i 6c).

Gęstość sieci bankowej (ryc. 7b i 7c) zależy przede wszystkim od gęstości zaludnienia i poziomu urbanizacji powiatu. Dlatego nawet banki spółdzielcze i SKOK-i oraz ich bankomaty nie niwelują ogromnych różnic między powiatami typowo wiejskimi (np. górowski, średzki czy nawet legnicki) a silnie zurbanizowanymi (oprócz powiatów miejskich, przede wszystkim wałbrzyski, głogowski i świdnicki). Prawidłowość ta jest również bardzo dobrze widoczna w Polsce (ryc. 5c i 5d) – województwa o najwyższych wartościach gęstości sieci bankowej znajdują się w obrębie trójkąta koncentracji ludności.

Wartość wskaźnika dostępności 5184 osoby na 1 placówkę bankową ustawiła woj. dolnośląskie na drugiej pozycji w kraju. W niektórych powiatach (Wrocław, Jelenia Góra, głogowski i polkowicki) wielkość wskaźnika jest zbliżona do poziomów osiągniętych w krajach o najlepiej rozwiniętej sieci bankowej w Europie. Można przypuszczać, że osiągnęły one stan bliski nasycenia. Świadczy o tym sytuacja w Wielkiej Brytanii i Holandii, gdzie przy podobnej wielkości wskaźnika nasycenia dochodzi do redukcji liczebności placówek. Równie duże, a może i większe znaczenie dla przyszłego kształtu sieci bankowej ma ekspansja bankowości elektronicznej.

Literatura

1. Bielecki J., Lepczyński B., 2000, *Perspektywy rozwoju bankowości detalicznej w Polsce do roku 2004*, Transformacja Gospodarki IBnGR, nr 108, Gdańsk.
2. Czechowska I.D., 2003, *Sektor bankowy w procesie transformacji*, „Acta Universitatis Lodzianis, Folia Oeconomica”, z. 163, s. 5–17.
3. Dobosiewicz Z., 2007, *Wprowadzenie do finansów i bankowości*, PWN, Warszawa.
4. Dobosiewicz Z., Marton-Gadoś K., 2008, *Podstawy bankowości z zadaniami*, PWN, Warszawa.
5. „Gazeta Wyborcza”, 8.09.2008 r.
6. Hajkiewicz-Górecka M., 1999, *Banki komercyjne w okresie transformacji w Polsce [w:] Polityka finansowa w okresie transformacji – doświadczenia lat dziewięćdziesiątych*, A. Wernik (red.), Wyższa Szkoła Ubezpieczeń i Bankowości, Instytut Finansów, Warszawa, s. 72–105.
7. Harasim J., 2004, *Strategie marketingowe w bankowości detalicznej w Polsce*, Biblioteka Menedżera i Bankowca, Warszawa.
8. Jaworski W.L., Krzyżkiewicz Z., Kosiński B., 2003, *Banki. Rynek, operacje, polityka*, Wydawnictwo Poltext, Warszawa.
9. Komorowski J., 2001, *Główne tendencje w polskim sektorze finansowym w procesie transformacji systemowej*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości w Łomży”, 7/2001, s. 69–88.
10. Kozak S., 2005, *Konsolidacja sektora bankowego w USA*, CBW, Warszawa.
11. Kwaśniak W., 2006, *Polski system bankowy*, Generalny Inspektor Nadzoru Bankowego, Warszawa.
12. Pawłowska M., 2003a, *Wpływ fuzji i przejęć na efektywność w sektorze banków komercyjnych w Polsce w latach 1997–2001*, „Bank i Kredyt”, 2/2003, s. 20–34.
13. Pawłowska M., 2003b, *Wpływ zmian w strukturze polskiego sektora bankowego na jego efektywność w latach 1997–2001*, „Bank i Kredyt”, 28/2003, s. 5–18.
14. *System bankowy w Polsce w latach dziewięćdziesiątych*, 2001, NBP, Warszawa.
15. Talecka A., 2004, *Bankowość: system bankowy i usługi*, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Białystok.

16. Wojewnik-Filipowska A., 2003, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w polskim sektorze bankowym* [w:] *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce*, W. Karaszewski (red.), Wyd. UMK, Toruń, s. 87–99.
17. *Województwo dolnośląskie. Podregiony, powiaty, gminy 2007, 2007*, Urząd Statystyczny, Wrocław.
18. *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce w 2002, 2002*, Narodowy Bank Polski, Warszawa.
19. *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce w 2005, 2005*, Narodowy Bank Polski, Warszawa.
20. *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce w 2006, 2006*, Narodowy Bank Polski, Warszawa

Spatial Diversity of Bank Network in Dolnośląskie Voivodeship

In this study, basic processes of changes in the Polish bank system in the period of economic transformation of the country are presented. It focuses on patterns of globalisation in bank sector (e.g. the privatization, the inflow of foreign investment, the consolidations). It shows the diversity of the main channels for the bank's products distribution in dolnośląskie voivodeship. Spatial diversity, accessibility and density of bank network (e.g. bank's branches and ATMs) in counties are presented too. This study also contains information about quasi-bank institutions (e.g. SKOK), which enhance accessibility of the bank's products in the region.

The spatial diversity of the accessibility and the density of bank networks in dolnośląskie voivodeship is connected with the density of population and the urbanisation. In this study, the position of regional banking against a background of the country is presented.

Despite of the dynamic development of the alternative ways of the bank's products distribution, especially the electronic banking (phone-banking, home banking, e-banking), the branch still plays a significant role in Poland. It was proved by the dynamic development of the networks of most banks in the country in recent years. This is not a result of economic growth only. Lower density of bank network in Poland comparing to the Western Europe is also very important.